

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РОЛІ СТРАХОВИХ ПРОДУКТІВ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

О. М. ВІЛЕНЧУК

кандидат економічних наук, доцент
Житомирський національний
агроєкологічний університет

Досліджено економічну сутність поняття “страховий продукт” як визначального атрибуту функціонування страхового ринку. Здійснено класифікацію страхових продуктів відповідно до галузей сільського господарства, видів, об’єктів, предметів, періоду страхування; а також за наявністю державної підтримки. Відображено характерні риси позитивних та негативних властивостей класичних і індексних страхових продуктів для аграрного сектору України. Сформульовано критерії, дотримання яких дозволить максимально врахувати майнові інтереси суб’єктів ринку аграрного страхування під час купівлі-продажу страхових продуктів.

Постановка проблеми. Функціонування ринку аграрного страхування нерозривно пов’язано з поняттям “страховий продукт”, оскільки завдяки його наявності формується певне середовище, в якому задовольняються різноманітні соціально-економічні інтереси суб’єктів, залучених до процесу страхування. Страховий продукт в науковій літературі ідентифікують зі специфічним товаром страхового ринку, купівля якого ототожнюється з отриманням страхувальником страхового захисту [2, с. 114]. З методологічної точки зору важливим є інтерпретація процесу формування та реалізації страхових продуктів на ринку аграрного страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття у науковій фаховій літературі відображено значну кількість праць, присвячених теорії формування страхових продуктів як інструмента розподілу і перерозподілу ризиків в аграрній сфері. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку дослідження внесли такі вчені, як: В. Базилевич, Р. Бокушева, В. Борисова, Н. Внукова, О. Вовчак, М. Дем’яненко, Ю. Лузан, А. Монті, Г. Мюллер, С. Навроцький, С. Осадець, Д. Фарні, О. Філонюк, М. Халлер, Ф. Хекне. Інтерпретація поняття “страховий продукт” найбільш змістовно висвітлено у німецькій фаховій літературі. Так, В. Мюллер страховий продукт розглядає як обсяг інформації, в якому зазначено умови видачі майнової гарантії й далі підкреслює, що страховий продукт є матеріальним і надається у формі договору [6, с. 65]. М. Халлер під страховим продуктом розглядає можливість розпоряджатися страховим забезпеченням, що уособлюється в страховому полісі й професійній діяльності страховика протягом терміну дії договору, формуючи оптимальне співвідношення між преміями та виплатами [5, с. 268]. Д. Фарні розглядає страховий продукт як систему, що складається з ризикової, нагромаджувальної та забезпечувальної підсистеми головних суб’єктів ринку страхових послуг. Корисність страхового продукту усвідомлюється страхувальником на основі власного досвіду й довіри до страховика. При цьому продукт повинен задовольняти як

споживача, так і канали розповсюдження цього продукту [4, с. 145]. Незважаючи на значні напрацювання у згаданому науковому напрямі, недостатньо висвітленими залишаються питання щодо дослідження ролі та значення страхових продуктів при формуванні ринку аграрного страхування.

Мета дослідження полягає у теоретико-методологічному відображенні спектра страхових продуктів, які виступають об'єктом купівлі-продажу на ринку аграрного страхування.

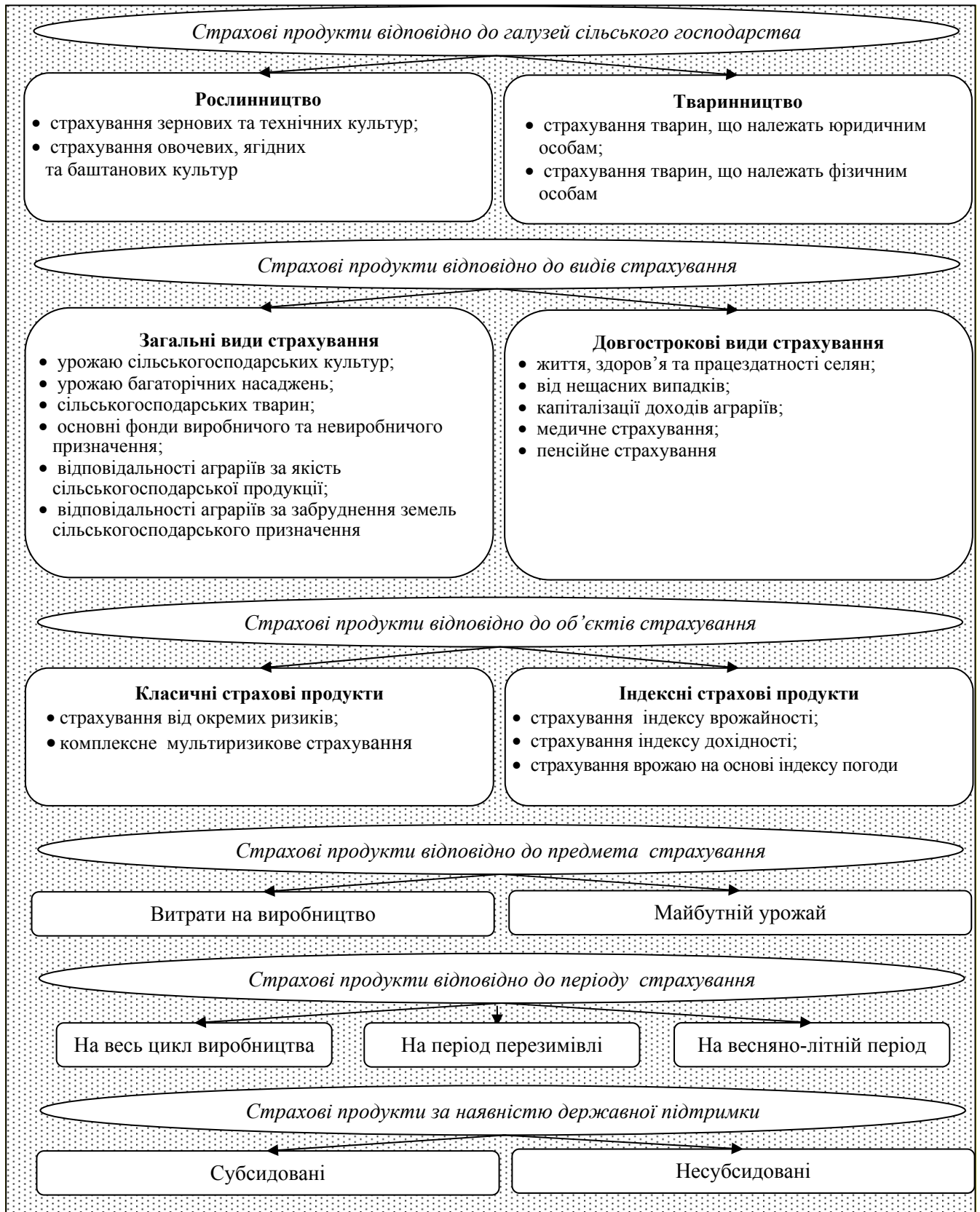
Виклад основного матеріалу. Дослідження процесу формування та реалізації страхових продуктів в аграрному секторі безпосередньо пов'язано зі специфікою сільськогосподарського виробництва. Високий рівень чутливості у першу чергу до природно-кліматичних, техногенних, антропогенних, соціально-економічних та інших ризиків, зумовлює необхідність у професійному виборі необхідних страхових продуктів, здатних задовольнити попит аграріїв у страховому захисті. Сукупність страхових продуктів, представлених на ринку аграрного страхування, відображені на рисунку.

Одними з визначальних чинників, що впливають на результативність виробництва сільськогосподарської продукції, є природні умови, від яких значною мірою залежать кількісні та якісні параметри одержаного врожаю. Перманентність, важкопрогнозованість і непередбаченість розвитку природно-кліматичних явищ та процесів створює суттєві загрози та зумовлює додаткові матеріальні витрати при виробництві сільськогосподарської продукції. Для рослинницької галузі на ринку аграрного страхування створено достатньо широкий спектр різноманітних страхових програм, серед яких необхідно виділити: програми зі страхування зернових та технічних культур; програми зі страхування овочевих, ягідних та баштанних культур тощо.

Активізація розвитку тваринницької галузі сільського господарства сприятиме попиту на страхові продукти на даному сегменті ринку. Страхування сільськогосподарських тварин розглядається як вид майнового страхування, яке забезпечує їх власникам страховий захист від ризиків загибелі, падежу або примусового забою тварин. Важливим стимулом для страхування худоби розглядається можливість ввезення до України дорогих племінних тварин і розвиток великотоварних сільськогосподарських підприємств.

У межах добровільного страхування страхові компанії пропонують аграріям декілька страхових продуктів, а саме: страхування від інфекційних хвороб; страхування від пожежі (вогневі ризики); страхування від стихійних випадків (блискавка, землетрус, сонячний або тепловий удар, сильний вітер, злива, град, снігопад і т. п.); страхування від нещасних випадків (вибух, вплив електричного струму, зіткнення з транспортними засобами, отруєння, напад диких тварин та ін.); страхування від протиправних дій третіх осіб (крадіжки, розбій та ін.). Страхові договори, як правило, укладаються з метою покриття збитків, спричинених об'єктивними ризиками, тобто тими, які є ймовірними і не залежать від поведінки або дій страхувальника. Основними категоріями ризиків, які покриваються страхуванням, є: природно-кліматичні; технологічні; юридичні та людський фактор [3, с. 91].

Дотримуючись загальноєвропейських стандартів розмежування видів страхування для потреб аграріїв доцільно виділити такі основні види загального страхування: урожаю сільськогосподарських культур; урожаю багаторічних насаджень; сільськогосподарських тварин; основних фондів виробничого та невиробничого призначення; відповідальності за якість виробленої продукції. Довгостроковими видами страхування в аграрному секторі вважаються: страхування життя, здоров'я та працездатності селян; страхування від нещасних випадків; медичне страхування; страхування капіталізації доходів аграріїв; пенсійне страхування тощо. Вибір об'єкта страхування залежить у першу чергу від потреб аграріїв у страховому захисті, а також від рівня їх платоспроможні, достовірної інформації щодо пропозицій на ринку страхових продуктів та наявності (або відсутності) державної підтримки при страхуванні сільськогосподарських культур.

Рис. Сукупність страхових продуктів, представлених на ринку аграрного страхування

Джерело: власні дослідження.

В арсеналі страхових компаній напрацьований достатньо широкий спектр страхових продуктів, які пропонуються аграріям. При страхуванні сільськогосподарських

культури наявні страхові продукти прийнято поділяти на класичні, які базуються на оцінці збитків, та індексні – ті, що визначаються за допомогою певних індексів (табл.). Здійснюючи вибір тих чи інших страхових продуктів, аграрії зацікавлені в отриманні найефективнішого страхового захисту з точки зору покриття ризиків страхуванням – вартості страхування – суми страхового відшкодування у разі настання страхової події.

Таблиця

Порівняльна характеристика позитивних на негативних властивостей страхових продуктів для аграрного сектору України

Продукт	Основні позитивні властивості	Основні негативні властивості
<i>Класичні страхові продукти</i>		
Страхування від окремих ризиків	<ul style="list-style-type: none"> - вільний вибір страхувальником одного або декількох ризиків, які найбільше загрожують виробництву сільськогосподарської продукції; - можливість поєднання взаємопов'язаних ризиків з метою посилення страхового захисту аграріїв; - економія коштів аграріїв, які витрачаються на страхування 	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень страхового покриття; - заподіяння збитків аграріям через вплив інших ризиків, що не були включені до умов страхового договору; - страхуються ризики, як правило, з низькою ймовірністю настання і низькими ставками премій
Комплексне (мультиризикове) страхування	<ul style="list-style-type: none"> - широке покриття ризиків (від 5 до 15), на випадок яких страхувальник може застрахувати сільськогосподарські культури; - страхувальник отримує максимально можливий страховий захист, що забезпечує його від непередбачених витрат, пов'язаних з появою страхових ризиків. 	<ul style="list-style-type: none"> - висока ціна даного страхового продукту для сільськогосподарських підприємств; - наявність проблеми асиметрії інформації; - складність оцінки ризиків; - недостатній рівень платоспроможності страховиків
<i>Індексні страхові продукти</i>		
Страхування індексу врожайності	<ul style="list-style-type: none"> - надає всебічний захист від ризиків, пов'язаних з погодними умовами; - через механізм страхових субсидій держава може підтримувати виробників, надаючи різні суми допомоги на одиницю площі, ґрунтуючись на індексі врожайності по кожному району 	<ul style="list-style-type: none"> - великі витрати страхових компаній на проведення до страхових експертів і процедур визначення розмірів збитків після настання страхових подій, що впливає на вартість страхових послуг для сільськогосподарських підприємств; - відсутність єдиних стандартів для розрахунку страхових сум і визначення розмірів збитків, що сприяє виникненню шахрайства як з боку страхувальників, так і страховиків;
Страхування індексу доходності	<ul style="list-style-type: none"> - можливість отримання страхового відшкодування у випадку, якщо урожайність та ціна продукції знижуються порівняно з запланованим рівнем 	<ul style="list-style-type: none"> - непрозора для всіх учасників страхових взаємовідносин процедура розрахунків вартості врожаю, об'єму витрат на вирощування, а звідси і розрахунок страхових сум і сум страхового відшкодування; - вузьке охоплення ризиків, які покриваються страхуванням
Страхування врожаю на основі індексу погоди	<ul style="list-style-type: none"> - дозволяє визначити реальний рівень втрати врожаю від несприятливих погодних подій; - надає можливість встановити суму історичних виплат, яку страховик мав би виплатити за минулі періоди; - має необхідну гнучкість щодо врахування інтересів страхувальників 	<ul style="list-style-type: none"> - непрозора для всіх учасників страхових взаємовідносин процедура розрахунків вартості врожаю, об'єму витрат на вирощування, а звідси і розрахунок страхових сум і сум страхового відшкодування; - вузьке охоплення ризиків, які покриваються страхуванням

Джерело: власні дослідження.

Залежно від потреб у страховому захисті та платоспроможності страхувальників на їх вибір пропонуються різноманітні класичні страхові продукти: страхування від окремих

ризиків та мультиризикове страхування. Відмінність між цими двома продуктами полягає в обсягах покриття страхуванням сільськогосподарських ризиків, вартості страхування та сумі страхової відповідальності страховика перед страхувальниками. Страхування від окремих ризиків вважається одним із найпростіших видів страхування в аграрному секторі, оскільки надає можливість страхувальнику застосовувати вибірковий підхід до страхування тих чи інших ризиків, пов'язаних з виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції. Проте при страхуванні від окремих ризиків рівень страхового покриття, як правило, є незначним.

Використання аграріями мультиризикових (комбінованих) страхових продуктів надає широкі можливості щодо покриття ризиків (від 1 до 15), на випадок яких страхувальник може застрахувати сільськогосподарські культури, а також отримати страховий захист, від мінімального до максимально можливого, який гарантує забезпечення майнових інтересів у разі настання страхових подій. Мультиризикові продукти позиціонуються українськими страховиками як головний вид страхування для агросектору [1, с. 458]. Разом із тим, класичні страхові продукти не позбавлені певних недоліків, а саме: доволі висока вартість страхування; складність оцінки ризиків; наявність проблем асиметрії інформації тощо.

Усе більшої уваги серед теоретиків та практиків аграрного страхування набувають індексні страхові продукти. Підвищення попиту серед селян саме на такі страхові продукти пояснюється суттєвим коливанням урожайності та дохідності виробників сільськогосподарської продукції у зв'язку з високою ймовірністю настання природно-кліматичних ризиків. Починаючи з 2003 р. на вітчизняному ринку аграрного страхування застосовуються різноманітні індексні страхові продукти, зокрема: страхування індексу врожайності; страхування індексу дохідності та страхування врожайності на основі індексу погоди. Основними перевагами індексних страхових продуктів є те, що страхування стає більш прозорішим і зрозумілішим страхувальникам, з'являються можливості щодо його здешевлення, а також створення досконаліших інформаційних баз і систем вимірювання ризиків.

Страхові продукти, які наповнюють ринок аграрного страхування, класифікуються: за предметом страхування (витрати на виробництво, майбутній врожай); періодом страхування (на весь цикл виробництва, на період перезимівлі, на весняно-літній період); за наявністю державної підтримки (субсидовані, несубсидовані). Представлені класифікаційні ознаки зумовлені специфікою сільськогосподарського виробництва та соціально-економічними особливостями взаємовідносин між суб'єктами аграрного страхування. Для забезпечення методологічної узгодженості щодо ефективності функціонування системи страхування в аграрній сфері необхідне дотримання таких критеріїв, як: прозорості та довіри між суб'єктами аграрного страхування; доступності страхових послуг за ціною для виробників сільськогосподарської продукції, а також їх обґрунтованості з точки зору наявних ризиків; економічної зацікавленості страхових компаній у наданні страхових послуг аграріям з огляду на рівень ризикогенності даного сегмента страхування; паритетності між добровільною та обов'язковою формами страхування; раціонального використання бюджетних коштів, спрямованих на субсидування страхових премій аграріям.

Висновки. Суб'єктивно-об'єктивна природа сільськогосподарських ризиків зумовлює потребу у їх страхуванні. Широкий асортимент страхових послуг на ринку аграрного страхування створює необхідну основу для залучення аграріїв до участі у страховому процесі. Ринок аграрного страхування в Україні потребує використання інноваційних підходів до політики формування та реалізації страхових послуг, які за своїми кількісними та якісними параметрами у повній мірі задовольняли б фінансово-економічні інтереси виробників сільськогосподарської продукції у страховому захисті.

Список літератури

1. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія / Гудзь О. Є. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2007. – 578 с.
2. Основы страховой деятельности: учебник / [отв. ред. проф. Федорова Т. А.]. – М. : БЕК, 2002. – 749 с.
3. Шинкаренко Р. Страхування сільськогосподарських тварин / Р. Шинкаренко // *Agroexpert*. – 2010. – № 7(24). – С. 91-93.
4. Farny D. The Development of European Private Sector Insurance Over the Last 25 Years and the Conclusions that Can Be Drawn for Business Management Theory of Insurance Companies. / D. Farny // *Geneva Papers on Risk and Insurance*. – 1999. – Issues and Practice № 24(2). – P. 145-162.
5. Haller M. Dienstleistungen Produkt konzept für Financial Services – Konsequenzen für die Versicherung / M. Haller, C. Belz, T. Bieger. // *Dienstleistungskompetenz und innovative Geschäftsmodelle: Institut für Versicherungswirtschaft*, St. Gallen, 2000. – P. 268-295.
6. Muller W. Theoretical Concepts of Insurance Production. / W. Muller. // *The Geneva Papers on Risk and Insurance*. – Vol. 6, № 21. – Essays in the economic theory of risk and insurance (October) – 1981. – P. 63-83.

Интерпретация роли страховых продуктов в системе обеспечения функционирования рынка аграрного страхования

А. Н. Виленчук

кандидат экономических наук, доцент

Житомирский национальный агроэкологический университет

Исследована экономическая сущность понятия "страховой продукт" как определяющего атрибута функционирования страхового рынка. Осуществлена классификация страховых продуктов в соответствии с отраслями сельского хозяйства, видами, объектами, предметами, периодами страхования; а также при наличии государственной поддержки. Отражены характерные черты положительных и отрицательных свойств классических и индексных страховых продуктов для аграрного сектора Украины. Сформулированы критерии, соблюдение которых позволит максимально учесть имущественные интересы субъектов рынка аграрного страхования при покупке-продаже страховых продуктов.

Interpretation of role of insurance products in the system of functioning of agricultural insurance market

A. Vilenchuk

Zhytomyr national agro ecological university

The economic essence of the concept of "insurance product" as the defining attribute of insurance market functioning is studied. The author classified insurance products according to the sectors of agriculture; types, objects, subjects, period of insurance; and the availability of government support. The characteristics of positive and negative features classic and index insurance products for the agricultural sector of Ukraine are displayed. The author formulated criteria which will allow to take into account the property interests of participants of agricultural insurance market during the sale of insurance products.